

Б. Данилишин, В. Куценко

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА – ПІДґРУНТЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Безпека – це умова, завдяки якій стає можливим усе інше.

Е. Ротшильд

Категорія «безпека» – одна з найдавніших. На необхідність захисту держави вказував ще Сократ, а Ж.-Ж. Руссо в трактаті «Про суспільний договір» підкреслював, що турбота про самозбереження і безпеку найважливіша. Переважна більшість дослідників, розглядаючи поняття «безпека», основну увагу приділяє його національним або економічним аспектам. Проте на людину впливає безліч негативних факторів, про що свідчить постійне підвищення травматизму, зростання кількості захворювань, аварій, катастроф тощо. Отже, можна з упевненістю констатувати, що безпека – це складне соціально-економічне явище, яке характеризується відсутністю небезпеки; це стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Сучасне суспільство зазнає великих втрат від найрізноманітніших небезпечних впливів, які, на жаль, мають тенденцію до зростання. Здебільшого їх причиною є сама людина. Якщо у ХХ ст. у війнах загинуло 100 млн осіб, то за цей же час на виробництві від нещасних випадків відзначено втричі більше людських втрат – щохвилини гине 7–8 осіб. Отже, проблема соціальної безпеки актуальна для кожної держави, суспільства і людини.

Дослідженню безпеки на різних рівнях присвячено чимало робіт як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Серед українських дослідників варто назвати В. Андрійчука, О. Білоруса, О. Власюка, Я. Жаліло, С. Пирожкова, А. Філіпенка, Г. Шестопалова, О. Янішевського; російських – Л. Абалкіна, С. Афонцева, Є. Бухвалда, В. Варламова, С. Лазуренка, Б. Михайлова, В. Савіна, У. Ушкіна, І. Чернова та інших. Більшість згаданих дослідників цієї проблеми

© ДАНИЛИШИН Богдан Михайлович. Академік НАН України. Голова Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України.

КУЦЕНКО Віра Іванівна. Доктор економічних наук. Завідувач відділу проблем розвитку соціальної сфери тієї ж установи (Київ). 2010.

основну увагу приділяла національній¹, або ж економічній², безпеці.

Уперше безпеку почали пов'язувати безпосередньо з особистістю лише з кін. ХХ ст. після оприлюднення в 1992 р. Генеральним секретарем ООН «Порядку денного для світу», в якому було зазначено, що загроза для безпеки людини може бути не лише воєнною. В 1994 р. у Програмі розвитку ООН (ПРООН) про розвиток людського потенціалу виділено сім компонентів безпеки людини:

- економічна безпека (гарантований мінімальний дохід);
- продовольча безпека (фізична й економічна доступність продуктів харчування);
- безпека для здоров'я (профілактика захворювань);
- екологічна безпека (доступність чистої питної води, незабрудненого повітря, система землекористування, що зберігає родючість ґрунту);
- особиста безпека (свобода від фізичного насильства і погроз);
- безпека меншин (збереження культурної своєрідності);
- політична безпека (захист основних прав і свобод людини) [1].

У цьому контексті важливо, на наш погляд, виділити в окрему групу соціальну безпеку, визначаючи її як сукупність видів безпеки, що зумовлена структурою люд-

¹ Національна безпека — система, у якій безперервно взаємодіють інтереси особи, суспільства, держави й загрози цим внутрішнім і зовнішнім інтересам; це дотримання балансу життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави; невтручання у внутрішні справи інших держав.

² Економічна безпека — категорія, що відображає певні відносини; стан, у якому народ через державу може суверенно, без втручання і тиску ззовні визначити шляхи і форми свого економічного розвитку; стан, при якому забезпечено гарантований захист національних інтересів, гармонійний, соціально спрямований розвиток країни в цілому, достатній економічний та оборонний потенціал при найнесприятливіших варіантах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів.

ської життєдіяльності, її сферами; відносно окремих індивідів, груп людей, побудованих таким чином, щоб у процесі їхнього розвитку не виникала небезпека для кожного з них; стійке функціонування соціальних інститутів, що забезпечують стабільний розвиток суспільства. При цьому слід підтримувати максимально можливу відповідність потреб і умов існування людини. Соціальну безпеку гарантує поліпшення якості життя для задоволення потреб людей, своєчасне й адекватне реагування держави та суспільства на кризові явища і суперечності, що дедалі більше загострюються.

На підставі сказаного соціальну безпеку ми розглядаємо також як:

- можливість постійно підтримувати на рівні не нижче мінімально допустимих норм основні показники, пов'язані з природним відтворенням населення, що дозволяють забезпечувати стійкий соціально-економічний розвиток;
- здатність зберігати високий рівень здоров'я населення і не допускати поширення на території соціально небезпечних захворювань;
- можливість забезпечити високий рівень життя населення;
- підтримку та збереження необхідних параметрів якості соціального середовища, яке безпосередньо впливає на безпеку особистості;
- здатність протистояти міграційному відтоку населення тощо.

Соціальна безпека пов'язана передусім із дотриманням соціальних стандартів, серед яких найважливішими варто назвати:

- стандарти соціальної структури, пов'язані з подоланням бідності та формуванням середнього класу;
- стандарти зростання людського потенціалу, зокрема зростання тривалості життя та рівня освіти;
- стандарти рівня життя, підвищення купівельної спроможності населення;
- стандарти якості трудового життя;

- стандарти захищеності сім'ї, материнства, дитинства;
- стандарти послуг охорони здоров'я;
- освітні стандарти, що передбачають забезпечення реальної доступності освіти;
- стандарти послуг закладів культури;
- екологічні стандарти тощо.

Як бачимо, соціальна безпека, досягнення соціальних стандартів тісно пов'язані з розвитком соціальної сфери, що охоплює весь простір життя людини — від умов праці й побуту, здоров'я та відпочинку до соціально-класових й національних відносин. Якщо соціальна сфера функціонує, щоб оптимально забезпечувати якість життя членів суспільства, вдосконалювати соціальні зв'язки і відносини між ними, то соціальна безпека — для запобігання небезпеці, можливим загрозам. Тобто існування соціальної безпеки пов'язане зі створенням безпечних умов для зайнятості населення, охорони його здоров'я, зростання освітнього рівня, розвитку культури, організації відпочинку тощо.

Водночас соціальна безпека, як і соціальна сфера, є базовим елементом існування соціальної держави та соціальної економіки. Загрозою соціальній безпеці є низький життєвий рівень населення, бідність і дедалі помітніша тенденція соціального розшарування. Межевими значеннями соціальних показників вважають граничні величини, недотримання яких перешкоджає соціально-економічному розвитку, нормальним відтворювальним процесам і призводить до формування негативних руйнівних тенденцій у здійсненні заходів соціальної безпеки, перетворює потенційні соціальні загрози в реальні.

Однією з таких соціальних загроз є демографічна ситуація, яка в Україні перманентно погіршується. Кількість населення продовжує зменшуватись. За роки незалежності чисельність постійного населення скоротилася на 5,4 млн осіб. Коефі-

цієнт смертності, порівняно з 1990 р., зріс на третину. У середньому за рік населення України зменшується на 300–350 тис. осіб. Хоча, починаючи з 2006 р., в Україні зростає кількість народжених, проте народжуваність ще не забезпечує заміщення покоління батьків дітьми.

Серед основних причин цього негативного явища — низький життєвий рівень населення. За офіційною статистикою, за межею бідності в Україні проживає 28%, 3% громадян України живуть менше, ніж на \$1/день, а 46% — менше, ніж на \$2/день. Це значно більше, ніж, наприклад, у Білорусі, Казахстані чи Росії (табл. 1).

Високий також індекс глибини бідності — 23,8%, тоді як у Білорусі він становить 1,3%, у Казахстані — 2,7% [2].

Несприятлива демографічна ситуація посилюється трудовою міграцією. Як відомо, у розвинених країнах розроблені та функціонують гнучкі й сприятливі програми залучення кваліфікованих працівників. За експертними оцінками, витрати на одного фахівця з вищою освітою становлять близько 20 тис. дол. США. Це означає, що кожен прибулий кваліфікований трудовий мігрант збагачує країну свого нового перебування саме на цю суму, збіднюючи водночас на таку ж суму свою власну країну. За оцінками експертів, за межами України працює близько 30% українських учених, збагачуючи науку й економіку зарубіжних країн. Загальні ж втрати для України становлять понад \$1 млрд/рік [3].

Таблиця 1. Питома вага бідності в країнах пострадянського простору, % до загальної кількості [4]

Країна	Питома вага населення, яке		
	проживає за межею бідності	споживає менше, ніж на \$1/день	споживає менше, ніж на \$2/день
Україна	28	3	46
Білорусь	11	1,9	1,9
Казахстан	13	1,9	16
Росія	16	6	24

Несприятливу демографічну ситуацію, низький життєвий рівень населення супроводжує погіршення стану його здоров'я. Якщо в 1990 р. здоровими визнавали себе 62,6% населення, то нині – 24%. У цілому по країні майже 12% населення оцінили свій стан здоров'я як поганий (рис. 1). Найвищий відсоток тих, хто оцінює свій стан здоров'я як поганий, у Черкаській, Чернігівській і Хмельницькій областях, де цей показник коливається в межах 16,3–17,2%.

У переважній більшості регіонів зростає рівень захворюваності населення (табл. 2). Так, у 2008 р. уперше зареєстрованих випадків захворювань (у розрахунку на 100 тис. населення) в цілому по Україні було 70460 випадків, зокрема в Києві зареєстровано 93901 випадок. Це дуже високий показник. У десяти регіонах показник захворюваності значно перевищив середньоукраїнський.

Висока захворюваність на так звані хвороби соціального характеру. Згідно з дослідженням ВООЗ, в Україні загрозливого характеру, скажімо, набув підлітковий алкоголізм. Із 41 країни світу Україна посіла за

Таблиця 2. Рівень захворюваності населення в цілому (кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань на 100 тис. населення) [5, 6, 7]

	2000	2005	2007	2008	2008 до 2000, %
Україна	67966	70138	70814	70460	103,7
АР Крим	56603	55027	54311	53862	95,2
Вінницька	77003	84414	85520	85037	110,4
Волинська	76926	76646	75925	75699	98,4
Дніпропетровська	77513	81309	81602	82610	106,6
Донецька	67683	63905	63207	62202	91,9
Житомирська	65269	62329	63762	63510	97,3
Закарпатська	67329	67661	67006	67527	100,3
Запорізька	63645	58770	59087	57115	89,7
Івано-Франківська	77471	85447	84554	84457	109,0
Київська	71671	70130	72516	72599	101,3
Кіровоградська	59354	56588	58105	57266	96,5
Луганська	65211	57545	57783	56592	86,8
Львівська	82273	81400	85319	83251	101,2
Миколаївська	53961	52961	57483	59156	109,6
Одеська	62851	67738	69442	70264	111,8
Полтавська	57459	60984	61206	61074	106,3
Рівненська	62398	71475	77425	77626	124,4
Сумська	64829	49410	50577	49368	76,2
Тернопільська	56529	64327	66114	68896	121,9
Харківська	59392	81911	77907	78147	131,6
Херсонська	64396	63416	61893	62339	96,8
Хмельницька	80482	63254	66651	65631	81,5
Черкаська	78364	78049	78804	78401	100,0
Чернівецька	70719	69131	71929	70232	99,3
Чернігівська	78389	73892	71316	69306	88,4
м. Київ	83161	94057	94949	93901	112,9
м. Севастополь	70702	62176	59530	57341	81,1

Рис. 1. Самооцінка стану здоров'я населення, %, 2008 р.

цим показником перше місце. А це загроза для нації та її генофонду. Наука доводить: результат п'яного зачаття — 17% немовлят-дебілів. Майже в усіх регіонах зростає кількість ВІЛ-інфікованих, а в переважній більшості регіонів — хворих на СНІД. Протягом останніх років найвищими темпами зростає кількість хворих на СНІД у Волинській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Луганській, Рівненській, Чернігівській областях та в Києві. Кількість людей із венеричними хворобами зростає надзвичайно високими темпами і нині становить близько 150 осіб на 100 тис. населення. І це, як стверджують учені, також є наслідком асоціальної поведінки й аморального життя людей.

Особливо гострою проблемою залишається здоров'я дітей. За останні роки спостережено тенденцію зменшення середнього зросту дітей, збільшується кількість дітей, які мають проблеми із зором, системою травлення тощо. Недаремно говорять, що нездорове суспільство народжує нездорових дітей.

У покращенні стану здоров'я населення важливе місце належить ресурсній базі, її можливостям надавати високоякісну медичну допомогу та медичні послуги відповідно до потреб населення, реалізувати принцип не лише доступності лікування, але й профілактики, що потребує відповідного фінансового забезпечення. Обсяг видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я у відсотках до ВВП має тенденцію до зростання. Якщо у 2000 р. на ці цілі було виділено 2,5% ВВП,

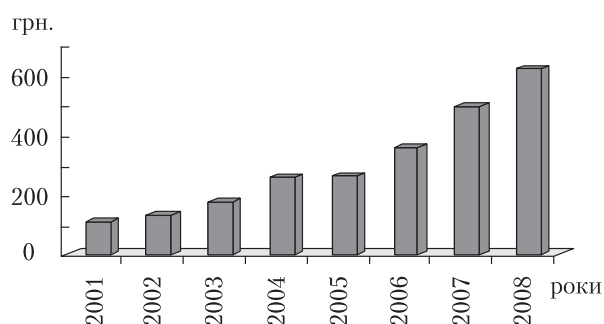

Рис. 2. Видатки на охорону здоров'я на душу населення, грн.

то у 2007 р. — 3,7%. Щоправда, уже в 2008 р. цей показник дещо скоротили — до 3,5%. Більш помітно зростають абсолютні видатки, зокрема, у розрахунку на душу населення (рис. 2). Водночас ці обсяги залишаються недостатніми для узгодження заходів системи охорони здоров'я з реальними потребами, щоб гарантувати соціальну безпеку. Вони значно нижчі не лише від подібних показників у розвинутих країнах світу, але й від вітчизняних нормативів. Скажімо, ВООЗ установила, що на охорону здоров'я слід виділяти не менше, ніж 5% ВВП. Лише збільшивши обсяги фінансування цієї сфери, можна її модернізувати, забезпечити профілактику захворювань, підвищити тривалість життя, яка нині в Україні на 10 років нижча, ніж у країнах ЄС.

Стан здоров'я нації можна поліпшити лише на основі комплексного підходу, у тому числі шляхом розв'язання екологічних проблем, притаманних Україні. За показниками, які були озвучені на Всесвітньому економічному форумі в Давосі в січні 2006 р., за індексом екологічних досягнень із 133 країн світу Україна посіла лише 51 місце³.

Найбільшою загрозою як для людства в цілому, так і для України зокрема є погіршення якості водних ресурсів — джерела питної води й основи життєдіяльності на планеті. За оцінками ВООЗ, нині причиною майже 80% усіх захворювань є вживання неякісної води. В Україні таку воду споживають кожні чотири з п'яти жителів. Ще досі значну частину домогосподарств забезпечують питною водою шляхом її доставляння водовозами, або ж люди беруть воду зі ставка, річки, озера (табл. 3). Це насамперед характеризує умови життєдіяльності Житомирської області, де річковою, ставковою чи озерною водою користують-

³ Ураховували екологічне здоров'я, якість повітря, стан водних ресурсів, біологічне різноманіття, продуктивність природних ресурсів, стійкий енергетичний розвиток.

ся 3,8% домогосподарств, мережею водопостачання — лише 26,7% при середньоукраїнському показнику 62,5%. Про високу якість такої води, безперечно, не йдеться. Звідси й висока частка хвороб шлунково-кишкового тракту не лише в дорослих, але й у дітей і підлітків.

Досить гострою для багатьох українських родин є житлова проблема, яка також впливає на стан здоров'я нації і є важливим показником соціальної безпеки. Гостроту цієї проблеми характеризує той факт, що в черзі на поліпшення житлових умов перебуває майже 1,3 млн сімей. І це при тому, що потрапити в цей список надзвичайно складно⁴, черга зменшується вкрай повільно: у 2008 р. житло отримали лише 17 тис. черговиків, що зумовлено вкрай низькими темпами житлового будівництва. Якщо, наприклад, у Франції в середньому за рік у розрахунку на одного мешканця будують 0,68 м² житла, у Чехії — 0,42, у Росії — 0,38, то в Україні — 0,20. Не дивно, що кількість домогосподарств, які мають окрему квартиру, становить лише 46,5%. Аналіз рівня забезпеченості населення житлом свідчить, що частка площі до 9 м² на одного громадянина становить понад 15%. Таким житлом забезпечено переважно найбіднішу частину населення. Найвищий рівень забезпечення житлом характерний для населення з високими статками, більше від 37% із них мають понад 30 м² на одного члена родини.

Сьогодні надзвичайно важлива забезпеченість не лише житловою площею, а й необхідними комунальними послугами. Якщо, скажімо, у Швеції рівень забезпечення житла водопроводом, каналізацією, центральним опаленням сягає 98–99%, то в Україні — від 42 до 66%, причому в регіо-

⁴ Потрапити в список-чергу на поліпшення житлових умов може лише родина, де в розрахунку на одного її члена припадає менше як 5 м житлової площі.

Таблиця 3. Задоволення життєво необхідних потреб домогосподарств у питній воді, %, 2008 р. [8]

	У мережі водопостачання	З криниці, колонок у своєму дворі	З громадської колонки	З громадської криниці
Україна	62,5	25,8	3,3	5,8
АР Крим	78,7	20,4	0,1	0,8
Вінницька	40,6	33,8	4,5	20,6
Волинська	52,0	42,3	3,3	2,4
Дніпропетровська	79,4	14,8	2,0	2,3
Донецька	81,9	13,3	1,7	2,4
Житомирська	26,7	45,4	5,6	17,7
Закарпатська	74,6	22,3	0,4	0,8
Запорізька	67,5	16,2	3,3	1,8
Івано-Франківська	33,2	59,2	0,5	6,7
Київська	51,0	38,2	2,3	7,8
Кіровоградська	43,5	35,5	4,5	13,1
Луганська	69,5	22,2	3,2	1,6
Львівська	59,0	37,2	...	3,8
Миколаївська	58,8	23,4	1,8	7,8
Одеська	67,5	17,8	2,9	5,1
Полтавська	59,2	36,9	1,5	2,4
Рівненська	60,6	36,1	1,2	2,1
Сумська	52,2	22,0	12,3	13,0
Тернопільська	44,3	47,3	1,8	4,4
Харківська	66,2	20,5	4,9	6,2
Херсонська	83,6	11,6	0,4	1,2
Хмельницька	42,3	36,5	6,0	15,0
Черкаська	42,0	43,8	2,2	12,0
Чернівецька	27,9	59,9	0,2	11,9
Чернігівська	50,6	28,0	5,1	16,0
м. Київ	79,3	0,6	11,3	...
м. Севастополь	95,8	...	...	...

нальному розрізі цей показник дуже диференціюється. Так, при середньому показнику забезпечення домогосподарств центральним опаленням 41,8% у Закарпатській області він становив 8,9%. У цілому понад 55% домогосподарств незадоволені своїми житловими умовами.

Для розв'язання житлових проблем в Україні необхідно використати всі можливості, з-поміж яких і будівництво соціального житла. Навіть у високорозвинених країнах, де життєвий рівень набагато вищий, ніж в Україні, та значно вищі доходи

населення, більше як половину наявного житла здають в оренду. Тому будівництво такого житла та здавання його в оренду за помірними цінами дозволить суттєво зменшити соціальну напруженість.

Важливу роль у розв'язанні цієї проблеми відіграє капітальний ремонт, спрямований на підвищення міцності та експлуатаційних якостей, як один із видів відтворення житлового фонду. Адже у 2008 р. в Україні близько 10% домогосподарств мали житло, побудоване ще в 40-х рр. ХХ ст., майже 14% – у 50-х рр., 24,4% – у 60-х рр. Капремонт свідчить, що поліпшення житлових умов населення завдяки новому будівництву не єдиний і аж ніяк не найефективніший шлях.

Гострою соціальною проблемою залишається й забезпечення населення іншими елементами соціальної інфраструктури, зокрема закладами освіти, культури тощо. Майже всі вони були побудовані за радянських часів, а нині перебувають у такому стані, що потребує або капітального ремонту, або ж заміни. Значна частина цих закладів (особливо інтернати для людей похилого віку, інвалідів, дітей) має низьку пожежну стійкість, а в багатьох із них відсутня навіть пожежна сигналізація. Наслідком цього є те, що лише протягом 2008 р. на об'єктах соціально-культурного призначення було 460 пожеж. А це великі людські й матеріальні втрати. У цілому в Україні від пожеж матеріальні втрати у 2008 р. становили 3,6 млн грн, а щоденні втрати людей – 11 осіб. Протягом 2000–2008 рр. лише прямі матеріальні збитки сягали 1,7 млрд грн, 38601 людина загинула, 18731 травмована [9]. Основними причинами цього лиха, окрім вищезазначених, є: необережне поводження з вогнем, порушення правил пожежної безпеки під час експлуатації електроустановок тощо.

Тож не дивно, що багато фахівців соціальну безпеку розглядають як один із осно-

вних складників національних ресурсів і подальшого стабільного розвитку суспільства. У Законі України «Про основи національної безпеки» (2003 р.) підкреслено, що ефективна система національної безпеки – це необхідний складник прогресивного розвитку України в ХХІ ст. З цією метою слід також розв'язати проблему зниження можливостей здобуття якісної освіти представниками бідних прошарків суспільства, тобто створити умови для здобуття освіти представниками всіх верств суспільства. Це особливо необхідно сьогодні, коли економіка дедалі активніше переходить на інноваційний шлях розвитку. У найбагатших країнах світу, зокрема в США, серед економічно активного населення понад 60% має завершену післядипломну освіту.

Швидко зростають основні показники розвитку освіти й в Україні (табл. 4).

Останнім часом у світі значну увагу приділяють рівню інноваційної освіченості та креативної діяльності громадян. Цьому може сприяти лише якісна освіта. Нині, як видно з табл. 4, повну середню та вищу освіту в Україні мають 92% населення у віці 18 років і старші. Для порівняння наведемо такі дані: у Німеччині – найосвіченішій країні ЄС – цей показник становить 84%, у Великобританії – 65, в Іспанії – 45, у Португалії – 25% [11]. Проте цей високий потенціал у нашій державі, на жаль, не сприяє зростанню наукоємності валового внутрішнього продукту. Підтвердженням цього місце України на світовому ринку інноваційної продукції (значно менше, ніж 0,5%), а також частка інноваційно активних промислових підприємств. У нашій державі вона становить 14,2%, тоді як, наприклад, у Канаді – 60%, в Ірландії – 70% [12, 13, 14].

Водночас в Україні зростає кількість неписьменного населення. Особливо високий цей показник у сільській місцевості – 7%. Викликає тривогу й те, що зростання частки неписьменних відбувається на основі

Таблиця 4. Розподіл населення України за рівнем освіти [10]

Показник	Усі домогосподарства		У тому числі проживають					
			у міських поселеннях			у сільській місцевості		
	2007	2008	у великих містах	у малих містах	Усього		2007	2008
					2007	2008		
Розподіл населення (%) у віці 6 років і старші за рівнем освіти:								
повна вища	15,6	16,4	24,7	15,6	20,0	21,3	6,4	6,4
базова вища	1,0	1,1	1,4	1,3	1,3	1,4	0,6	0,5
неповна вища	17,9	18,0	20,5	21,4	20,8	20,8	11,6	12,1
повна загальна середня	37,9	37,2	34,1	36,2	25,7	34,9	42,6	41,9
базова загальна середня	13,1	12,9	8,8	12,0	10,5	10,0	18,4	18,8
початкова загальна середня	9,4	9,1	6,5	8,2	7,5	7,1	13,4	13,3
Не мають початкової загальної та неписьменні	5,1	5,3	4,0	5,3	4,2	4,5	7,0	7,0

молоді, адже це велика небезпека для економіки. У цих умовах важливо забезпечити всім доступність якісної освіти, а також сформуванню її нову парадигму, що передбачатиме необхідність:

- розроблення нових державних стандартів підготовки кадрів (при безпосередній участі працедавців);
- створення реальних умов для реструктуризації наявної мережі навчальних закладів.

Якщо навчальні заклади не в змозі забезпечити навчальний процес сучасним обладнанням, його переоснащення на найвищому технічному рівні доцільно здійснювати шляхом створення центрів колективного використання обладнання. Такий підхід, на наш погляд, дозволить прискорити процес модернізації навчального процесу, забезпечити підготовку кадрів, готових працювати творчо, проявляти ініціативу, а освіті зберегти свою фундаментальність і переорієнтованість на прикладні аспекти навчання. Цьому має сприяти налагоджена співпраця навчального закладу і підприємства.

* * *

Таким чином, здійснення заходів соціальної безпеки — це інвестиції в людський капітал. Щоб досягти цього, необхідно підкріплювати її (соціальну безпеку) не лише ефективною працею соціальної сфери, але й системою управління нею. Нині, як ніколи, управління соціальними процесами мають здійснювати творчі фахівці, здатні самостійно аналізувати ситуацію, яким притаманний системний підхід до розв'язання проблем і які впроваджують інноваційні соціальні технології, вміють працювати на перспективу. Якщо у сфері економіки, фінансів таких кадрів достатньо, то в управлінні соціальною безпекою їх не вистачає. Це зумовлено й тим, що за умов фінансово-економічної кризи, у якій нині перебуває Україна, питання соціальної безпеки віднесені до другорядних. Тобто інтереси людини перебувають на периферії, що й зумовлює нестабільну ситуацію та відтік кадрів, у тому числі й за межі нашої держави. Не завжди результативна й комерціалізація соціальної сфери. Тому, формуючи соціальну безпеку, необхідно передбачити можливі загрози, завчасно знизивши їхній негативний вплив.

Відомо, що достатньо високий рівень соціальної безпеки демонструють скандинавські країни, де співвідношення між доходами бідних і багатих не перевищує 1:7. В Україні ця цифра зашкалює за 30! Це не сприяє ні соціальній стабільності, ні підвищенню ефективності виробництва. Тому доведення цього співвідношення до європейських стандартів є також однією з гострих проблем, яка потребує розв'язання вже в найближчій перспективі.

Зміцненню соціальної безпеки повинен сприяти й бізнес. У цьому аспекті має бути законодавчо встановлено його відповідальність насамперед за розвиток соціальної сфери, у тому числі в сільській місцевості.

Усе це, на наш погляд, сприятиме підвищенню рівня та якості життя населення, забезпеченню максимальної комфортності його проживання, впровадженню інноваційних технологій та сталого соціально-економічного розвитку України в цілому та її регіонів.

1. Історія формування поняття «безпека особистості» // Безпека життєдіяльності. — 2009. — № 2. — С. 28–29.
2. Матеріали статкомітета СНГ // Общество и экономика. — 2009. — №1. — С. 153.
3. Карпачова Н.І. Світова проблема міграції висококваліфікованої робочої сили та відтік інтелектуалу з України // Безпека життєдіяльності. — 2007. — №10. — С. 16.
4. Проблемы оплаты труда в странах СНГ и в некоторых странах мира // Общество и экономика. — 2008. — №5. — С. 153.
5. Джерело: Охорона здоров'я в Україні // Статистичний збірник. — К.: Держкомстат, 2001. — С. 41.
6. Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України в 2005 р. // Статистичний бюлетень. — К.: Держкомстат, 2006. — С. 29.
7. Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України в 2008 р. // Статистичний бюлетень. — К.: Держкомстат, 2009. — С. 33.
8. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2008 році // Статистичний збірник. — К.: Держкомстат, 2009. — С. 42
9. Климась Р., Матвійчук Д. Стан із пожежами та наслідками від них в Україні за 2008 рік // Пожежна безпека. — 2009. — №2. — С. 33–34.
10. Куценко В.І. Вища і післядипломна освіта в ринкових умовах. — К.: РВПС України НАН України, 2009. — С. 200.

11. Кальчугина М. Нацпроект «Образование»: Инноватизация подготовки кадров МЭиМО. — 2009, — №9. — С. 65.
12. Дыкин А. Экономика знаний — менее очевидное явление // Международные процессы. — 2007. — С. 113.
13. Нефть, бриллианты и мозги — главная ценность по всему миру // Финансовые известия. — 13.03.2009.
14. Статистичний щорічник України за 2008 рік. — К.: Консультант, 2009. — С. 332.

Б. Данилишин, В. Куценко

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА — ПІДҐРУНТЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Резюме

Сучасне суспільство потерпає від найрізноманітніших небезпечних впливів, тенденцію до зростання яких здебільшого зумовлює діяльність самої людини. У статті розглянуто низку соціальних загроз, серед яких особливо небезпечними для України автори вважають несприятливу демографічну ситуацію, трудову міграцію, нерозв'язане для багатьох родин житлове питання, екологічні проблеми, незадовільний стан здоров'я нації. Суттєво підвищити рівень соціальної безпеки, на думку авторів, можна тільки на основі комплексного підходу, що передбачає значне збільшення інвестицій у людський капітал — у систему освіти, охорону здоров'я, розвиток соціальної інфраструктури.

Ключові слова: демографічна ситуація, трудова міграція, здоров'я нації.

В. Danylyshyn, V. Kutsenko

SOCIAL SECURITY — SUBSTRATUM OF THE CONSTANT DEVELOPMENT

Summary

Modern society suffers from various dangerous effects. For the most part the tendency of their growth is caused by human activity. The article reviews a number of social threats and authors suppose that demographic situation, labor migration, housing problem unresolved for many families, environmental problems, unsatisfactory state of health of the nation are among the most dangerous for Ukraine. Authors believe that only complex approach comprising increase of such human capital investments as education system, public health, social infrastructure development can provide substantial enhancement of social security level.

Keywords: demographic situation, labor migration, nation health.